

“TURIZM VA SPORT UYG’UNLIKDA RIVOJLANADI”

Erkinov Sardorbek Anvarovich

Siddiqov Hasanboy Sobirjon o’g’li

Toshkent Kimyo Xalqaro Universiteti talabasi

Annotatsiya. *Ushbu maqolada ichki turizmni shakllanishi va rivojlanishida muhim ahamiyatga ega b’lgan sport turizmi mashg’ulotlarini o’tkazish bo’yicha metodik tavsiyalar berilgan. Shuningdek sport turizmni tashkil etishdagi mavsumiylik xususiyatlari joyning tabiiy sharoitlarni xisobga olish lozim bo’lgan masalalar o’rin olgan.*

Kalit so’zlar: *ichki turizm, sport turizmi, tog, turizmi, suv turizmi, turizm mashg’ulotlari, sayohat.*

Respublikamizda turizm sohasini rivojlantirish, hududlarda turistik va unga yo’ldosh infratuzilmani kengaytirish, turistik mahsulotlarni diversifikatsiya qilish va yangi turizm ob’yektlarini yaratish bo’yicha qator islohotlar amalga oshirilmoqda va sezilarli ijobiy natijalarga erishilmoqda. O’zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil 5 yanvardagi PF-5611-son "O’zbekiston Respublikasida turizmni jadal rivojlantirishga oid qo’shimcha chora-tadbirlar to’g’risida"gi Farmoniga 1-ilova “2019-2025 yillarda O’zbekiston Respublikasida turizm sohasini rivojlantirish Konsepsiyasi”da mamlakatda turizmni rivojlantirishga qaratilgan muhim vazifalar belgilab berilgan. Chunonchi unda ichki turizmni rivojlantirish bo’yicha ham alohida dasturlar ishlab chiqish belgilab qo’yilgan. Bugungi kunda geografiya, tarix, jismoniy madaniyat hamda turizm yo’nalishi talabalari uchun dala amaliyotlari hamda turli sport turizmi mashg’ulotlari tashkillashtirilmoqda. Shuning uchun yosh avlodni jismoniy barkamol va ma’naviy yetuk inson qilib tarbiyalash vositalaridan biri sifatida ichki turizmni rivojlantirishga katta e’tibor qaratilib bunda sport turizmi elementlaridan foydalanilmoqda.

Har qanday sharoitda, xususan, bozor iqtisodiyotiga o’tish davrida turizm infratuzilmasini rivojlantirishda davlat asosiy rol o’ynaydi. Deyarli barcha davlatlar milliy iqtisodiyotida turizm tarmog’ining ahamiyatini oshirishga harakat qilishadi. Chunki, turizm milliy iqtisodiyotini rivojlantirishda quyidagi ustuvorliklarga ega: mahalliy ishchi kuchlarini malakali mehnat va yashash sharoitlari bilan ta’minlash manbai; bozorni shakllantirish hamda kapital investitsiyalarning oqib kelish mexanizmi; qurilish (mehmonxonalar, kempinglar, motellar), kommunikatsiya (uyali, tele va optik aloqa), transport (avtomobillar, avtobuslar, xalqaro andozolardagi temir yo’l vagonlari, samolyotlar), shuningdek xizmat ko’rsatish infratuzilmasi (avto yoqilg’i quyish stantsiyalari) kabi sohalarga yangi texnologiyalar va nou-xau joriy etish vositasi; milliy xalq hunarmandchiligini rivojlantirish vositalari; mamlakatda va hududda siyosiy va ijtimoiy-iqtisodiy holatni barqarorlashtirish omillari; tarixiy yodgorliklar va madaniy merosni asrash usullari; davlatning valyuta daromadlarini samarali oshirish vositalari. Umuman olganda, davlat turizm infratuzilmasini rivojlantirish uchun uning huquqiy va iqtisodiy asoslarini yaratadi, bu soha uchun kadrlar tayyorlash masalasini yo’lga qo’yadi, viza tizimini soddalashtiradi, turistik mahsulotlar va an’anaviy tovarlarni ishlab chiqarishni rag’batlantiradi. Toshkent turizm

mintaqasi kelgusida turizmning barcha turlarini rivojlantirish uchun universal imkoniyatlarga egadir. Mazkur turizm mintaqasidagi madaniyat yodgorliklari, poytaxt viloyatining bugungi hayoti, qurilishlar, yangi shahar va qishloqlar, zamonaviy madaniyat, mintaqaning tabiati, boy landshafti, rang-barang o'simlik va hayvonot dunyosi uning diqqatga sazovor bo'lishiga sabab bo'ladigan muhim omildir. Avtomobil va temir yo'llari tarmog'i Toshkent turizmi mintaqasidagi turizm markazlarini bir-biri bilan bog'laydi hamda shahar atrofidagi temir yo'l va avtomobil turizmini rivojlantirishga imkon beradi. SamarqandBuxoro turizm mintaqasi Samarqand, Buxoro va Navoiy viloyatlarini o'z ichiga qamrab oladi. Samarqand va Buxorodagi butun dunyoga mashhur me'morchilik obidalari ushbu mintaqadagi turizmni rivojlantirilishiga asos hisoblanadi. Bundan tashqari, Zarafshon daryosi orqali o'tuvchi temir yo'l va keng tarmoqdagi shosse yo'llari, Zarafshon tog' tizmasi orqali o'tgan unchalik baland bo'lmagan davonlar va yaxshi trassalar mintaqada turizmni rivojlantirish uchun nihoyatda qulay omil hisoblanadi. Xorazm turizm mintaqasining salohiyati asosan Xivaning Ichan qa'la qo'riqxonasida joylashgan va jahonda misli yo'q nihoyatda boy tarixiy - me'morchilik yodgorliklariga tayanadi. Faoliyat ko'rsatayotgan turizm mintaqalari bilan bir qatorda yana istiqbolli mintaqalar mavjud bo'lib, ular Jizzax, QarshiTermiz va O'rta-Qoraqalpoq mintaqalaridir. Kelajakda bu mintaqalardagi mavjud imkoniyatlarning rivojlantirilishi mamlakatimizda turizm xizmatlari bozorini yanada kengayishiga olib kelishi mumkin

Sport turizmi - bu yo'nalishlar bo'yicha musobaqalarga (sport piyodalarga), shu jumladan tabiiy muhitdagi qiyinchilikka ko'ra tasniflangan to'siqlarni (turli sirtli yo'llar va yo'llar, yo'llar va yo'llar, chorrahalar, dovonlar, cho'qqilar, tezyurar, kanyonlar, g'orlar) bo'ylab o'tkazishga asoslangan sport turi. , tabiiy muhitda va sun'iy erlarda yotqizilgan suv yo'llari va masofalari.Sport turizmi ijtimoiy sport turiga tegishli bo'lib, u aholining katta daromadga ega bo'lmagan qatlamlari - yoshlar, talabalar, ziyolilar, o'qituvchilar, shifokorlar tomonidan amalga oshiriladi. Turizmdagi munosabatlarning ijtimoiy xarakteri ishtirokchilardan jamoaviylikni, o'zaro yordamni, umumiy maqsad yo'lida fidoyilikni talab qiladi, ma'naviyatni tarbiyalaydi. Shuning uchun, sport turizmi haqida gapirganda, biz vatanparvarlik, mardlik, fuqarolik tarbiyasi haqida gapiramiz. Sport turizmi aniq harbiy-amaliy ahamiyatga ega.

Bundan tashqari, sport turizmi ekologik tarbiya vositasidir. Sport turizmi giyohvandlik, ichkilikbozlik va huquqbuzarliklarga qarshi samarali kurashdir. Bular sport turistik oromgohlari va qiyin o'smirlar bilan sayohatlar bo'lib, ular juda samarali natijalarga erishishga imkon beradi. Sport turizmi - bu ochiq havoga, tabiiy muhitga sayohat. Aytish joizki, hozirgi vaqtda sport turizmining ekstremal turlari yoshlar orasida keng tarqalgan.

Boshqa sport turlaridan farqli o'laroq, sport turizmi minimal xarajatlarni talab qiladi, chunki mashg'ulotlar jarayoni va marshrutlarning o'zi qimmat stadionlar va maxsus sport zallarini talab qilmaydigan tabiiy muhitda o'tadi.

Sport turizmining bir oz tarixi. Rossiyada turistik harakat 19-asrning oxirida paydo bo'lgan. O'sha paytda mamlakatda birinchi turistik tashkilotlar birin-ketin paydo bo'la boshladi: Tbilisidagi Alp klubi (1877), Sankt-Peterburgdagi dunyoning barcha mamlakatlariga jamoat sayohati korxonasi (1885), Qrim tog' klubi. Odessada (1890) Yalta va Sevastopolda (keyinchalik - 'Qrim-Kavkaz tog' klubi') filiallari bilan, 'Rossiya Tyuring klubi' (velosipedchilar jamiyati) Sankt-Peterburgda (1895) Moskva, Kiev, Rigada filiallari bilan. va hokazo.

Turizm xronikasi bizga o'rganilmagan marshrutlar bo'ylab chinakam marafon o'tishlarini amalga oshirgan ishqibozlarning nomlarini, piyodalar, chang'i, velosipedda, otda, dunyo bo'ylab sayohatlarda, kanoeda, qayiqda va suzib yurishda qatnashgan kashshoflar va jasur sportchilarning nomlarini qoldirdi. sayohatlar.

Sport turizmining turli turlari mavjud:

- piyoda yurish - marshrutda harakat asosan piyoda amalga oshiriladi. Asosiy vazifa - er va landshaft to'siqlarini piyoda, qiyinchilikning yuqori toifalari uchun - qiyin relef va iqlim sharoitiga ega bo'lgan hududlarda

- chang'i turizmi - marshrut bo'ylab harakatlanish asosan chang'ida amalga oshiriladi. Asosiy vazifa - chang'ilarida qor va qor-muz qoplamida relef-landshaft to'siqlarini engib o'tish, yuqori qiyinchilik toifalari uchun - qattiq iqlim zonalarida va tog'li hududlarda; - tog' turizmi - baland tog'larda sayr qilish. Asosiy vazifa - tog' dovonlaridan o'tish, cho'qqilarga chiqish, tog' tizmalarini kesib o'tish;

- suv turizmi - daryolarda rafting (kemalar) vositalarida, qoida tariqasida, tog'li hududlarda rafting. Asosiy vazifa - daryo o'zanining relyefi va uning yo'nalishining xususiyatlaridan hosil bo'lgan suv to'siqlaridan o'tish;

- yelkanli turizm - dengizda yoki yirik ko'llarning suv zonalarida suzib yuruvchi kemalarda sayohat. Asosiy vazifa - ichki suvlarda va ochiq dengizda suzish qoidalariga muvofiq kemaning sayohat rejasini bajarish

- transport vositalarida - velosport turizmi, ot sporti turizmi va avtomototurizmni o'z ichiga olgan bo'lim. Asosiy vazifa - uzoq yo'nalishdagi relyef-landshaft to'siqlarini engib o'tish (relefi va qoplamasi turlicha bo'lgan yo'llar va yo'llar, o'tish (o'tish) yoqasidagi yo'llargacha), turistik, chorvachilik va hayvonlarning migratsiya yo'llari, o'tish joylari va o'tish joylari; tog' dovonlari, traverslar va boshqalar .d.) og'ir sharoitlarda, qoida tariqasida, iqlimi va relyefi jihatidan qiyin bo'lgan tog'li yoki qo'pol erlarda;

- estrodiol turizm - turizmning har xil turlari elementlarini birlashtirgan sayohatlar; - mototsikl turizmi - mototsikl transport vositasi sifatida xizmat qiladigan turizm turlaridan biri. 'Mototsikl turizmi' tushunchasi noaniq bo'lib, ochiq havoda o'tkazish turlaridan biriga ham, turli xil sport turizmiga ham tegishli.

So'nggi yillarda quyidagi turistik yo'nalishlar o'z malakalarini oldilar: turistik har tomonlama; sayohatlar; yelkanli turizm; ot turizmi; qo'shma turizm; ekstremal turizm; nogironlar uchun turizm; sun'iy erlarda yopiq joylarda sayyohlik; sport sayohatlari sinfidagi qisqa marshrutlar.

Sport turizmi, birinchi navbatda, sport sayohatlari - jamoaviy sport turi bo'lib, unda o'zaro yordam va o'zaro yordam, sport intizomi, o'z-o'zini takomillashtirish, bilim va tajribani o'zaro o'tkazish an'analari mustahkamdir.

MUHOKAMA

Turizm mashg'ulotlariga bolalarni jalb etishda ular organizmini tibbiy nazoratdan o'tkazish kerak. Shahar va qishloq madaniyat markazlariga, muzeylar va tarixiy yodgorliklarga, istirohat bog'lariga, cho'milish havzalariga sayrlarga barcha yoshdagi bolalarni jalb etish mumkin. Sayohatlarga umumiy tayyorgarlik mashg'ulotlarida safar jihozlarini tayyorlash, kiyimlar va poyabzal tanlash, to'ralarni, chodirlarni tayyorlash, turizm va sayohatlar to'g'risida

nazariy bilimlarni shakllantirish, sayohat va safar joylari hayvonot va oʻsimlik dunyosi, milliy meroslar, tarixiy yodgorliklar xaqida kino va videofilmlar tomosha qilish, Vatan va uning tarixi xaqida, mashhur allomalar haqida kechalar, tajribali sayohatchilar, ustoz murabbiylar bilan uchrashuvlar ushtirish, yosh bolalarni sayohat shakllariga oʻrgatish, axloqiy sifatlar, doʻstlik, birodarlik, jamoatchilik, mardlik, tashkilotchilik, odillik, halollik kabi jihatlar shakllantiriladi.

XULOSA Murakkab yoʻnalishdagi safarlar davomida, tabiiy ofatlar natijasida koʻplab jarohatlanishlar sodir boʻlishi mumkin. Bunday jarohatlanishlar aksariyati tayanch harakat apparati, muskul tizimi hamda bosh miya jarohatlari boʻladi. Bunda muskul tizimi lat yeyishi, suyakning ochiq va yopiq sinishi, bosh miyaning jarohatlanishi, yumshoq toʻqimalarning ochiq jarohatlari boʻlishi mumkin. Shuningdek, quyosh va issiq urishi, sovuq yeyish, hushdan ketish, nafas olish va yurak urishining bexos toʻxtashi, zaharli oʻsimliklar va mevalar isteʼmol qilganda, zaharli hashoratlar, ilon va yirtqich hayvonlar hujumida, suvda va koʻchkada choʻkkanda, qor ostida qolganda, yashin urganda, kuyganda jarohatlanish va zaharlanish mumkin. Tunash joylarini albatta tekshirish va tozalash zarur. Tunda navbatchilik tashkil etish kerak. Safar davomida kundalik yuritish, boʻlib oʻtgan hodisalar va voqealarni qayd etib borish kerak. Sayohatchilar shaxsiy gigiyena va jamoat gigiyena talablariga rioya qilishlari, oʻz vaqtida dam olishlari va ovqatlanishlari zarur. Oʻsimliklar va hayvonot dunyosiga, ekologiyaga zarar yetkazmaslik, ruxsatsiz ov qilmaslik, oʻsimliklarni nazoratsiz isteʼmol qilmaslik kerak. Aloqa vositalari yordamida sayohatchilar kayfiyati, tadbirlar, oʻtkazilgan masofa xaqida doimo maʼlumot berib borish kerak.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA:

Turizm sohasining nazariy masalalari, uning barqaror rivojlanishi hamda hududiy xususiyatlari xorijlik va respublikamizdagi geograf va iqtisodchi olimlar tomonidan oʻrganilgan. Xorijiy olimlardan Duglas G.Pirs, Rizard Vinarskiy, Endryu Xolden, Djulio Aramberri, Richard Batler kabi olimlar asarlarida koʻrib chiqilgan. Shuningdek, MDH mamlakatlarining I.V.Zorin, V.S.Bogolyubov, V.P.Orlovskaya, A.Durovich, N.I.Kabushkin, V.A.Kvartalnov, V.S.Senin, T.T.Xristov, A.D.Chudnovskiy, V.G.Fedsov, M.B.Birjakov kabi olimlarning ilmiy ishlarida turizm sohasini rivojlantirish masalalari tadqiq etilgan. Mamlakatimizning Q.X.Abdurahmonov, M.R.Boltaboyev, M.Q.Pardayev, I.S.Tuxliyev, G.,H.Qudratov, N.Tuxliyev, T.Abdullayeva, A.S.Soliev, M.R.Usmonov, M.M.Muhamedov, D.K.Usmonova, M.Hoshimov, A.Norchayev, B.X.Toʻrayev, B.Sh.Safarov, A.N.Nigmatov, M.T.Aliyeva, Sh.R.Fayziyeva, T.V.Kim kabi iqtisodchi va geograf olimlar oʻz ilmiy tadqiqotlarida turizm sohasini yanada takomillashtirishga oid takliflar ishlab chiqqanlar. Shuningdek, O.X.Hamidov, N.Ibragimov, S.Roʻziyev, B.Berdiyev, N.T.Shamuratova, B.Kamolov, Sh.Yakubjonova, M.Mansurov, Sh.Shomurodova kabi tadqiqotchilarning ilmiy ishlarida Oʻzbekistonning Toshkent, Samarqand, Buxoro, Xorazm viloyati va Fargʻona vodiysi kesimida turizmning iqtisodiyotga taʼsiri, ekoturizm, agroturizm masalalari ancha keng yoritilgan.